

ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

22 червня 2016 року

м. Київ

Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України в складі:

головуючого Яреми А.Г.,
суддів: Гуменюка В.І., Лященко Н.П., Охрімчук Л.І.,
Романюка Я.М., Сімопенко В.М.,

розглянувши в судовому засіданні справу за позовом публічного акціонерного товариства «Райффайзен Банк Аваль» до [] про стягнення боргу за заявою [] про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 13 листопада 2015 року,

встановила:

У липні 2011 року публічне акціонерне товариство «Райффайзен Банк Аваль» (далі – ПАТ «Райффайзен Банк Аваль») звернулося до суду із зазначеною позовною заявою, посилаючись на те, що 30 травня 2006 року між Акціонерним поштово-пенсійним банком «Аваль» (далі – АПІБ «Аваль»), правонаступником якого є ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», та [] укладено кредитний договір, відповідно до умов якого банк надав останній кредит у розмірі 40 тис. дол. США з кінцевим терміном повернення коштів 29 травня 2026 року та сплатою 12 % річних. На забезпечення виконання грошових зобов'язань 30 травня 2006 року між АПІБ «Аваль» та [] укладено іпотечний договір, відповідно до якого [] передала в іпотеку банку належний їй на праві приватної власності будинок на вул. [] Крім того, 30 травня 2006 року між АПІБ «Аваль» та [] укладено договір поруки,

Справа № 6-368ис16

Головуючий у першій інстанції Бисига Т.Ю.
Доповідач Ярема А.Г.

відповідно до умов якого останній поручився перед банком за виконання грошових зобов'язань за кредитним договором. Однак грошові зобов'язання належним чином не виконала, у зв'язку із чим станом на 25 липня 2012 року утворилась заборгованість за кредитним договором у сумі 520 тис. 515 грн 29 коп., що складається із: заборгованості за кредитом – 296 тис. 223 грн 22 коп.; заборгованості за відсотками – 60 тис. 473 грн 20 коп.; пені за прострочення сплати кредиту та відсотків – 163 тис. 818 грн 87 коп.

Вважаючи, що позичальниця належним чином не виконала своїх грошових зобов'язань за кредитним договором, у зв'язку із чим утворилась заборгованість, банк, уточнивши позовні вимоги, остаточно просив солідарно стягнути вищезазначену суму заборгованості з позичальниці та поручителя.

У листопаді 2012 року звернувся до суду із зустрічним позовом до ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» про розірвання договору поруки, посиляючись на істотні зміни обставин, спричинених зростанням курсу долара США відносно національної валюти України через світову економічну кризу, порушення внаслідок цього майнових інтересів поручителя, а також на фактичне здійснення правочину в національній валюті – гривні, що приховується правочином, вираженим в іноземній валюті.

Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області ухвалою від 5 листопада 2012 року постановив відмовити у прийнятті зустрічної позовної заяви до ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» про розірвання договору поруки.

Цей же суд заочним рішенням від 28 грудня 2012 року позов ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» задовольнив, ухвалив стягнути солідарно з заборгованість за кредитним договором у сумі 520 тис. 515 грн 29 коп.

Апеляційний суд Закарпатської області ухвалою від 22 липня 2015 року постановив: скасувати ухвалу Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 5 листопада 2012 року; залишити без змін заочне рішення цього ж суду від 28 грудня 2012 року; вирішив питання про повернення оригіналів письмових документів.

Вищий спеціалізований суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 13 листопада 2015 року відмовив у відкритті касаційного провадження в справі за касаційною скаргою на заочне рішення Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 28 грудня 2012 року та ухвалу Апеляційного суду Закарпатської області від 22 липня 2015 року.

У заяві про перегляд судових рішень порушується питання про скасування ухвали касаційного суду та направлення справи на новий розгляд до суду касаційної інстанції з передбачених пунктами 1, 2, 4 частини першої статті 355 Цивільного процесуального кодексу України (далі –

ЦПК України) підстав: неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що спричинило ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах; неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права – при оскарженні судового рішення, яке перешкоджає подальшому провадженню у справі або яке прийнято з порушенням правил підсудності або встановленої законом компетенції судів щодо розгляду цивільних справ; невідповідності судового рішення суду касаційної інстанції викладеному у постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права, а саме частини третьої статті 551, частини четвертої статті 559, статті 1050 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), статей 143, 168 ЦПК України.

На підтвердження зазначених підстав подання заяви посиляється на ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від:

13 серпня 2014 року у справі за позовом публічного акціонерного товариства «МетаБанк» до фізичної особи про звернення стягнення на предмет іпотеки (№ 6-14965св14);

15 жовтня 2014 року у справі за позовом товариства з обмеженою відповідальністю «ОТП Факторинг Україна» (далі – ТОВ «ОТП Факторинг Україна») до фізичних осіб про стягнення заборгованості за кредитним договором (№ 6-21626св14).

Крім того, у заяві про перегляд судових рішень посиляється на постанови Верховного Суду України від:

3 вересня 2014 року у справі за позовом фізичної особи до фізичної особи про стягнення заборгованості за договором позики (№ 6-100цс14);

21 січня 2015 року у справі за позовом фізичної особи до ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» про визнання поруки приписаною (№ 6-190цс14);

27 січня 2016 року у справі за позовом ТОВ «ОТП Факторинг Україна» до фізичних осіб про стягнення заборгованості за кредитним договором (№ 6-990цс15).

Так, постановляючи ухвалу від 13 серпня 2014 року у справі № 6-14965св14 та скасовуючи рішення судів попередніх інстанцій з направленням справи на новий розгляд до суду першої інстанції, касаційний суд виходив з того, що в разі порушення боржником строків сплати чергових платежів, передбачених договором, відповідно до частини другої статті 1050 ЦК України кредитор протягом усього часу до встановленого договором строку закінчення виконання останнього зобов'язання має право заявити в суді вимоги про дострокове повернення тієї частини позики, що підлягає сплаті. Несплачені до моменту звернення кредитора до суду платежі підлягають стягненню у межах позовної давності за кожним із платежів. Відповідачка зверталася до суду першої

інстанції із заявою про застосування строків позовної давності, однак суди не врахували, що стягнення неустойки (пені, штрафу) відповідно до вимог частини другої статті 258 ЦК України обмежується останніми 12 місяцями перед зверненням кредитора до суду, а позивач просив стягнути пеню за період більше року. Крім того, не погоджуючись із розрахунком заборгованості банку за кредитним договором, відповідачка заявила клопотання про призначення судово-економічної експертизи, однак таке клопотання суд відхилив без жодного обґрунтування, що є порушенням вимог статті 168 ЦПК України.

Постановляючи ухвалу від 15 жовтня 2014 року у справі № 6-21626св14 та скасовуючи рішення судів попередніх інстанцій з направленням справи на новий розгляд до суду першої інстанції, касаційний суд керувався тим, що судові рішення не містять розрахунків стягнутих судами коштів, а також висновків про достовірність доказів, на підставі яких нараховано кредитну заборгованість. Пеня нараховується за кожним простроченим платежем, розмір не виконаного (неналежно виконаного) боржником щомісячного зобов'язання є тією обставиною, яку суд повинен встановити обов'язково. Суд не взяв до уваги та не вирішив питання про можливість зменшення розміру неустойки відповідно до вимог частини третьої статті 551 ЦК України, оскільки її розмір значно перевищує розмір боргу за кредитом та процентами.

У постанові від 3 вересня 2014 року (№ 6-100цс14) Верховний Суд України, скасовуючи ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ та направляючи справу на новий касаційний розгляд, дійшов висновку про те, що пеня підлягає стягненню в межах одного року до дня пред'явлення позову. Стягуючи пеню за весь час прострочення, починаючи з грудня 2010 року, тоді як із позовом особа звернулася у липні 2012 року, суд неправильно застосував норму частини другої статті 258 ЦК України. Крім того, установивши, що розмір неустойки значно перевищує розмір боргового зобов'язання (разом з нарахованою індексацією та 3 % річних), суд не застосував до спірних правовідносин норму частини третьої статті 551 ЦК України, яка підлягала застосуванню.

Верховний Суд України у постановках від 21 січня 2015 року (№ 6-190цс14) та від 27 січня 2016 року (№ 6-990цс15) висловив правову позицію про те, що, пред'явивши вимогу про повне дострокове погашення заборгованості за кредитом, сплату процентів за його користування та пені, кредитор відповідно до частини другої статті 1050 ЦК України змінив строк виконання основного зобов'язання й протягом трьох років зобов'язаний пред'явити позов до боржника, а до поручителя протягом шести місяців (частина четверта статті 559 цього Кодексу) від дати порушення боржником встановленого банком строку для дострокового повернення кредиту.

Натомість у справі, яка переглядається, ухвалюючи рішення про задоволення позову, місцевий суд, з висновками якого погодились суди апеляційної та касаційної інстанцій, виходив з того, що зобов'язання повинне виконуватись належним чином відповідно до умов договору, тому на підставі статей 526, 1049 ЦК України боржник та його поручитель зобов'язані повернути

заборгованість за кредитом, відсотки та пеня за прострочення сплати кредиту і відсотків. Крім того, апеляційний суд, скасовуючи ухвалу місцевого суду про відмову в прийнятті зустрічної позовної заяви, керувався тим, що відповідно до статті 123 ЦПК України (в редакції, чинній на момент здійснення процесуальних дій) відповідач має право пред'явити зустрічний позов до початку розгляду справи по суті, а тому висновок суду першої інстанції про те, що відповідач звернувся до суду із зустрічним позовом після попереднього судового засідання, що є підставою для відмови в прийнятті зустрічного позову, є незаконним.

Отже, існує неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що спричинило ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, та невідповідність оскаржуваного судового рішення суду касаційної інстанції викладеним у постановках Верховного Суду України висновкам щодо застосування в подібних правовідносинах норм матеріального права, зокрема частини четвертої статті 559 та статті 1050 ЦК України.

Разом з тим посилення у заяві на ухвалу колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 жовтня 2014 року (№ 6-21626св14) та на постанову колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 3 вересня 2014 року (№ 6-100цс14) як на підтвердження неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права та невідповідності судового рішення суду касаційної інстанції викладеному у постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норми частини третьої статті 551 ЦК України (зменшення розміру пені, що підлягає стягненню) не заслуговують на увагу, оскільки у справі, яка переглядається, суди встановили, що розмір пені, яка підлягає стягненню (163 тис. 818 грн 87 коп.), не перевищує розміру збитків – суми заборгованості за кредитом та відсотками (356 тис. 696 грн 42 коп.).

Крім того, ухвала суду касаційної інстанції від 13 листопада 2015 року, про перегляд якої подано заяву, постановлена відповідно до пункту 5 частини четвертої статті 328 ЦПК України про відмову у відкритті касаційного провадження. Така ухвала не може бути предметом перегляду з підстави неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права, оскільки вона не відноситься до судових рішень, перегляд яких передбачений пунктом 2 частини першої статті 355 ЦПК України, а тому заява про перегляд судових рішень у цій частині не підлягає розгляду.

Заслухавши суддю-доповідача, дослідивши доводи заявниці, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України вважає, що заява підлягає задоволенню з огляду на таке.

Суди у справі, яка переглядається, встановили, що 30 травня 2006 року між АПШБ «Аваль», правонаступником якого є ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», та _____ укладено кредитний договір, відповідно до умов якого банк надав останній кредит у розмірі 40 тис. дол. США з кінцевим терміном повернення коштів 29 травня 2026 року та сплатою 12 % річних.

На забезпечення виконання грошових зобов'язань 30 травня 2006 року між АПШБ «Аваль» та _____ укладено іпотечний договір, відповідно до якого _____ передала в іпотеку банку належний їй на праві приватної власності будинок на вул. _____

Крім того, 30 травня 2006 року між АПШБ «Аваль» та _____ укладено договір поруки, відповідно до умов якого останній поручився перед банком за виконання _____ грошових зобов'язань за кредитним договором.

Однак грошові зобов'язання _____ належним чином не виконала, у наслідок чого утворилась заборгованість за кредитним договором.

Вирішуючи питання про усунення розбіжностей у застосуванні судом касаційної інстанції норм матеріального права (частини четвертої статті 559 та статті 1050 ЦК України), Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України виходить з такого.

Відповідно до частини першої статті 553 ЦК України за договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником.

Згідно із частиною четвертою статті 559 ЦК України порука припиняється після закінчення строку, встановленого в договорі поруки. У разі, якщо такий строк не встановлено, порука припиняється, якщо кредитор протягом шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя. Якщо строк основного зобов'язання не встановлений або встановлений моментом пред'явлення вимоги, порука припиняється, якщо кредитор не пред'явить позову до поручителя протягом одного року від дня укладення договору поруки.

Відповідно до частини першої статті 251 ЦК України строком є певний період у часі, зі спливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення.

Строк визначається роками, місяцями, тижнями, днями або годинами (частина перша статті 252 ЦК України).

Разом з тим із настанням певної події, яка має юридичне значення, законодавець пов'язує термін, який визначається календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати (частина друга стаття 251 та частина друга стаття 252 ЦК України).

Договором поруки не визначено строку, після закінчення якого порука припиняється, оскільки умовами цього договору встановлено, що він діє до повного припинення всіх зобов'язань боржника за кредитним договором.

Таким чином, у договорі поруки не встановлено строку її дії відповідно до статті 252 ЦК України, а тому підлягають застосуванню норми частини четвертої статті 559 цього Кодексу про те, що порука припиняється, якщо кредитор протягом шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя.

Отже, порука – це строкове зобов'язання, і незалежно від того, встановлений строк її дії договором чи законом, сплив цього строку припиняє суб'єктивне право кредитора. Це означає, що строк поруки відноситься до преклюзивних строків.

У кредитному договорі строк виконання основного зобов'язання чітко визначений: строком повного погашення кредиту є 29 травня 2026 року.

Однак у зв'язку з порушенням боржником виконання зобов'язання за кредитним договором банк відповідно до частини другої статті 1050 ЦК України використав право достроково стягнути з позичальника та поручителя заборгованість за кредитним договором, надіславши 15 листопада 2010 року претензію – вимогу про дострокове повернення всієї суми кредиту й пов'язаних із ним платежів.

Отже, пред'явивши вимогу про повне дострокове погашення заборгованості за кредитом, сплату відсотків за користування кредитом та пені, кредитор відповідно до частини другої статті 1050 ЦК України змінив строк виконання основного зобов'язання й протягом шести місяців, починаючи від цієї дати був зобов'язаний пред'явити позов до поручителя.

Таким чином, якщо кредитор на підставі частини другої статті 1050 ЦК України змінив строк виконання основного зобов'язання, то передбачений частиною четвертою статті 559 цього Кодексу шестимісячний строк підлягає обрахуванню від цієї дати.

Саме про таке застосування норми частини четвертої статті 559 ЦК України йдеться в постановках Верховного Суду України від 21 січня 2015 року (№ 6-190цс14) та від 27 січня 2016 року (№ 6-990цс15), які надані заявницею для порівняння.

Змінивши 15 листопада 2010 року строк виконання основного зобов'язання, банк звернувся до суду із зазначеним позовом лише 14 липня 2011 року, тобто з пропуском шестимісячного строку, передбаченого частиною четвертою статті 559 ЦК України.

Таким чином, у справі, яка переглядається, суди ухваливши рішення про стягнення заборгованості за кредитним договором солідарно з боржника та поручителя, безпідставно не застосували норму частини четвертої статті 559 ЦК України та не врахували, що на момент звернення банку із зазначеним позовом порука припинилася.

За таких обставин відповідно до частини другої статті 360⁴ ЦПК України постановлена у справі ухвала касаційного суду підлягає скасуванню з передачею справи на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Керуючись статтями 355, 360³, 360⁴ ЦПК України, Судова палата у цивільних справах Верховного Суду України

постановила:

Заяву _____ про перегляд судових рішень задовольнити.

Ухвалу Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 13 листопада 2015 року скасувати, справу направити на новий розгляд до суду касаційної інстанції.

Постанова Верховного Суду України є остаточною і може бути оскаржена тільки на підставі, встановленій пунктом 3 частини першої статті 355 Цивільного процесуального кодексу України.

Головуючий

Судді Верховного Суду України:

[Signature]
В.І. Гуменюк

[Signature]
Л.Є. Охрімчук

[Signature]
В.М. Сімошенко

[Signature]

А.Г. Ярема

[Signature]
П.П. Лищенко

[Signature]
Я.М. Романюк

Цивільна палата Верховного Суду України
Судовий департамент України
Судовий адміністративний департамент України
Судовий департамент з питань виконання судових рішень у цивільних справах
Судовий департамент з питань виконання судових рішень у кримінальних справах
Судовий департамент з питань виконання судових рішень у трудових справах
Судовий департамент з питань виконання судових рішень у справах про захист прав інтелектуальної власності